

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384

Форма № Н - 3.04

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

В.М. Кропівний

“ _____ ” _____ 2020__ року

Педагогіка вищої школи
Методичні рекомендації

для здобувачів вищої освіти
III освітньо-наукового рівня «доктор філософії»

2020 рік

Методичні рекомендації з дисципліни «Педагогіка вищої школи» для здобувачів вищої освіти III освітньо-наукового рівня «доктор філософії». – 56 с.

Розробник: к.пед.н., доц. кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Барабаш В. А.

Рецензенти: к.пед.н., доц. кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Коломієць О. Б.; к.філос. н. доц. кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Стежко З. В.

Методичні рекомендації затверджені на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи

Протокол №2 від «3» вересня 2020 року.

Завідувач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи
доктор історичних наук, професор _____ Орлик В. М.

Зміст

Опис навчальної дисципліни	3
Мета та завдання навчальної дисципліни.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	7
Практична робота 1.....	9
Практична робота 2.....	16
Практична робота 3.....	20
Практична робота 4.....	22
Практична робота 5.....	27
Практична робота 6.....	30
Практична робота 7.....	36
Завдання до контрольної роботи Модуль 1.	38
Тести (Модуль I).....	39
Завдання до контрольної роботи Модуль 2.....	42
Тести (Модуль II).....	43
Питання на залік	48
Критерії оцінювання	51
Рекомендована література	51

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 13 «Механічна інженерія»	Нормативна	
	Спеціальність: 133 «Галузеве машинобудування»		
Загальна кількість годин 90	Освітня програма: «133 Галузеве машинобудування»	Рік підготовки	
		перший	
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Освітній рівень: III (доктор філософії)	26 год.	
		Практичні	
		13 год.	
		Самостійна робота	
		51 год.	
		Індивідуальні завдання:	
Вид контролю: залік			

Мова викладання : українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Основним критерієм роботи навчального закладу є рівень підготовленості випускників, раціональне поєднання теоретичних знань з умінням застосовувати їх на практиці, що означає потребу вести пошук ефективних форм і методів навчання, удосконалення навчальних планів, програм, розробку навчально-методичних посібників. Процес підготовки нової генерації науковців, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток, потребує зростання якості знань, збереження національної культури, докорінного оновлення професійно-педагогічної підготовки викладачів вищих навчальних закладів.

Розвиток сучасної педагогічної школи в Україні багатогранний процес, котрий змінює її обличчя наближаючись до рівня соціальних, політичних, педагогічних вимог епохи технічної та технологічної революцій.

Серед важливих позитивних тенденцій розвитку педагогічної школи – курс на демократизацію, диверсифікацію та диференціацію освіти, гуманістичну спрямованість виховання, використання форм і методів навчання, що підвищують активність, самостійність студентів, включення їх у дослідно-експериментальну діяльність.

Вивчення педагогіки вищої школи – важлива умова формування загальної та педагогічної культури викладача вищого навчального закладу будь-якого профілю, оскільки вона озброює знаннями про процеси розвитку теорії та практики виховання і навчання студентів, сприяє становленню світогляду, педагогічного професіоналізму. Основні теоретичні положення курсу розглядаються через призму психологічних механізмів, закономірностей природнього розвитку, його пізнавальної діяльності, становлення особистісних рис, що є умовою творчого пошуку викладачем шляхів і методів, впливу на особистість у процесі взаємодії з нею. Особлива увага приділяється формуванню педагогічної техніки викладача вищої школи, специфіці психолого-педагогічної діяльності викладача вищої школи, педагогічному менеджменту. Поряд із цим висвітлюються різноманітні аспекти навчально-виховної роботи зі студентською молоддю.

Мета навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи» – підготовка здобувачів вищої освіти за III науково-освітнім рівнем «доктор філософії» до виконання обов'язків викладача закладу вищої освіти; проведення науково-пошукової роботи та до керівництва дослідницькою роботою студентів; організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах.

Завдання вивчення дисципліни: формування компетентностей (ЗК– загальних, ФК – фахових):

ЗК:

Здатність і готовність до формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного світогляду.

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Комплексність у педагогічній діяльності щодо організації та здійснення освітнього процесу, навчання, виховання, розвитку і професійної підготовки

здобувачів освіти до певного виду професійно-орієнтованої діяльності.

Здатність працювати з різними джерелами інформації, аналізувати та синтезувати її, виявляти не розв'язані раніше задачі (проблеми) або їх частини, формулювати наукові гіпотези.

Здатність бути критичним та самокритичним. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи розв'язання проблеми, рецензувати наукові публікації, здійснювати критичний аналіз власних матеріалів.

Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї (креативність).

Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ФК:

Здатність використовувати у практичній діяльності знання з педагогіки, педагогічної майстерності, навчально-виховних технологій.

Здатність аналізувати педагогічні ситуації.

Здатність застосовувати педагогічну теорію в практиці навчального процесу; здійснювати процес удосконалення навичок самостійної навчальної роботи.

Здатність формувати власний стиль науково-педагогічної діяльності та професійного спілкування.

Здатність здійснювати професійну комунікацію, ефективно презентувати матеріал та взаємодіяти в проектній діяльності.

Здатність здійснювати практичне панування різних форм організації навчального і виховного процесів у вищих закладах освіти I-IV рівня акредитації.

Передумови для вивчення дисципліни

Враховуючи послідовність накопичення знань та інформації, дисципліна вивчається після викладання таких дисциплін: «Методика викладання у вищій школі», «Філософія»; «Методологія та організація наукових досліджень» «Основи психології і педагогіки».

Результати навчання У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти за III науково-освітнім рівнем «доктор філософії» повинен

Знати:

- теоретичні основи педагогічної теорії вищої школи та засвоїти понятійний апарат даної галузі педагогічної науки;
- історію розвитку вищої освіти в Україні та зарубіжних країнах;
- основні категорії педагогіки;
- основи педагогічної майстерності.

Уміти:

- застосовувати набуті знання у різних сферах життя та діяльності;
- аналізувати педагогічні ситуації;
- застосовувати педагогічну теорію в практиці навчального процесу;
- здійснювати процес удосконалення навичок самостійної навчальної роботи, вміння опрацьовувати наукові літературні джерела;
- на основі самопізнання формувати власний стиль науково-педагогічної

діяльності та професійного спілкування.

Основні завдання курсу:

- поглиблення, розширення, інтеграція знань з педагогіки, педмайстерності, навчально-виховних технологій;
- практичне панування різних форм організації навчального і виховного процесів у вищих закладах освіти I-IV рівня акредитації;
- виховання в аспірантів особистісних якостей майбутнього педагога, відповідального ставлення до виконання ролі вчителя, викладача, прагнення постійно займатися самонавчанням, саморозвитком, самовдосконаленням.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні основи педагогіки вищої школи

Тема 1. Предмет, задачі, основні категорії педагогіки вищої школи

Місце і роль педагогічної науки в системі соціально-економічного розвитку України. Предмет педагогіки вищої школи. Основні функції та завдання педагогіки вищої школи. Характеристика основних категорій педагогіки вищої школи. Вища школа як педагогічна система.

Тема 2. Історія розвитку вищої школи

Витоки й основні віхи становлення освіти й вищої школи у світі і в Україні.

Києво-Могилянська академія – визначний освітньо-культурний центр України. Особливості розвитку вищих навчальних закладів України в ХХ – на початку ХХІ століття. Класичні університети України періоду нової та новітньої історії. (Львівський ун-т (1661,1784). Харківський ун-т (1805). Київський ун-т (1865). Одеський ун-т (1875). Історія педагогіки в особах.

Тема 3. Психологічні особливості, типологія студентів і формування студентського колективу

Психологічні особливості студентського віку. Суперечливості та кризи студентського віку. Вищий навчальний заклад – один із провідних факторів соціалізації особистості студента як фахівця. Адаптація студента до навчання у вищій школі, її види та умови ефективності. Типологічні особливості сучасних студентів. Психологія студентської групи. Роль куратора. Студентське самоврядування як дієвий засіб соціалізації майбутніх фахівців.

Тема 4. Особливості діяльності, типологія, педагогічна культура викладача вищої школи

Особливості діяльності викладача ВНЗ. Професійно-педагогічне спілкування й типологія особистості викладача вищої школи. Сутність, складові та зміст педагогічної культури викладача ВНЗ. Педагогічна техніка, особливості її прояву в діяльності викладача вищої школи.

Змістовий модуль 2. Основи дидактики вищої школи

Тема 5. Теорія навчання у закладах вищої освіти.

Сутність процесу навчання у ЗВО. Структура процесу навчання. Діяльність суб'єктів навчального процесу. Форми, види, методи і засоби навчання у вищій школі. (Сутність поняття «форми організації навчання»).

Розвиток і становлення організаційних форм навчання. Типологія і характеристика методів навчання. Дидактичні вимоги до вибору методів навчання). Інтерактивні методи навчання.

Тема 6. Сучасні технології навчання у закладах вищої освіти

Диференційоване навчання. Проблемне навчання. Ігрові технології навчання. Кредитно-модульне навчання. Модульно-розвивальне навчання. Інтерактивні технології навчання (знаково-контекстні; лабораторно-клінічні).

Тема 7. Психолого-педагогічні аспекти мотивації студентів до навчання

Проблеми мотивації навчання у вищій школі. Оптимальні методики і технології проведення лекційних, семінарських та практичних занять. Види лекцій та їх особливості. Підготовка та організація лекційних занять. Технологія і техніка організації та проведення семінарів, практичних, лабораторних, індивідуальних занять, консультацій і колоквиумів. Науково-дослідна діяльність студентів.

Тема 8. Організація виховної роботи зі студентами у вищій школі.

Структура виховного процесу. Мотиви виховання. Принципи виховання. Зміст, напрями, форми і методи виховної роботи зі студентами. Критерії вихованості особистості. Громадянське суспільство і держава. Громадянські цінності в українській традиції.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Місце і роль педагогічної науки в системі соціально-економічного розвитку України. Предмет, задачі, основні категорії педагогіки вищої школи.	2
2	Психологічні особливості, типологія студентів і формування студентського колективу	2
3	Особливості діяльності, типологія, педагогічна культура викладача вищої школи	2
4	Теорія навчання у закладах вищої освіти.	2
5	Методи навчання у закладах вищої освіти	
6	Сучасні технології навчання у закладах вищої освіти	2
7	Організація виховної роботи зі студентами у вищій школі.	1
Разом		13

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вища школа як педагогічна система. Витоки й основні віхи становлення освіти й вищої школи у світі і в Україні.	5
2	Історія педагогіки в особах	6
3	Студентське самоврядування як дієвий засіб формування громадянсько-патріотичних якостей майбутніх фахівців	4
4	Наукова робота студентів – важливий чинник ефективності професійної підготовки фахівців з вищою освітою.	5
5	Система організації науково-дослідної роботи студентів як виду самостійно-дослідницької діяльності. Система організації науково-дослідної роботи студентів.	5
6	Форми й види науково-дослідної роботи студентів. Методи організації науково-дослідної роботи студентів.	5
7	Психолого-педагогічні вимоги до проведення лекції у вищій школі. Імідж лектора.	5
8	Особливості технології і техніки організації та проведення лабораторних, індивідуальних занять, консультацій і колоквиумів	5
9	Зміст, напрями, форми і методи виховної роботи зі студентами. Критерії вихованості особистості.	5
10	Громадянське суспільство і держава. Громадянські цінності в українській традиції.	5
	Разом	51

ПРАКТИЧНІ РОБОТИ

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 1. Місце і роль педагогічної науки в системі соціально-економічного розвитку України.

Теоретичні питання

1. Предмет педагогіки вищої школи. Основні функції та завдання педагогіки вищої школи.
2. Характеристика основних категорій педагогіки вищої школи.
3. Вища школа як педагогічна система.

Практичні завдання

1. Укласти схему-опору до теми.
2. Підготувати тести до теми.

3. Укласти таблицю «Нормативно-правова база вищої освіти».

Дати письмові відповіді :

- Які ступені включає система вищої освіти?
- Які центральні органи виконавчої влади здійснюють керівництво у сфері вищої освіти України?

Підготувати доповіді:

1. Інтеграція вищої школи України в європейську систему освіти.
2. Актуальні проблеми вітчизняної вищої освіти.
3. Шляхи забезпечення якості вищої освіти.
4. Історія освіти в Україні.

Написати есе на тему: «Шляхи підвищення якості освіти в Україні».

Рекомендовані джерела:

[Н-п.д. 1;4;5;6. Осн.1;7; 8;11. Дод. 6; 7. IP 5;9]

Допоміжні матеріали

Стратегічні завдання реформування вищої освіти в Україні.

Найголовнішим завданням є трансформація кількісних показників освітньої діяльності у якісні, які мають базуватися на таких засадах :

- національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні та примноженні національних освітніх традицій. Вища освіта покликана виховувати активну життєву позицію та формувати громадянську свідомість особистості, для якої потреби у фундаментальних знаннях та підвищення власного професійного рівня асоціюється із зміцненням своєї держави;
- розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватися законам ринкової економіки та враховувати стан суспільних перетворень в країні (рівень соціальної активності громадян, суспільної свідомості, культури, життєві орієнтири, морально-етичні та духовні цінності);
- розвиток вітчизняної вищої освіти слід розглядати в контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, в тому числі європейських. Зокрема, привести законодавчу і нормативно-правову бази вищої освіти України до світових вимог, відповідно структурувати систему вищої освіти та її складові,

упорядкувати перелік спеціальностей, переглянути зміст вищої освіти; забезпечити інформатизацію навчального процесу та доступ до міжнародних інформаційних систем. Вищій школі необхідно орієнтуватись не лише на ринкові спеціальності, але й наповнити зміст освіти новітніми матеріалами, запровадити сучасні технології навчання, підтримувати стійкі ділові зв'язки безпосередньо із замовниками майбутніх фахівців.

Формування конкурентної моделі розвитку національної системи вищої освіти у глобальному масштабі та ефективність її інтеграції в європейський освітній простір можливе за рахунок проведення структурних перетворень в організації діяльності та управлінні вищими навчальними закладами за такими стратегічними векторами:

1. Забезпечення академічної свободи.

Сучасна вища освіта здатна продукувати цінні результати лише за умови, коли освітня діяльність реалізовується у вільній та відкритій академічній атмосфері. Дотримання ідеї свободи наукових досліджень і навчання мають стати фундаментальним принципом діяльності вищих навчальних закладів та становлення незалежності університетів. На сьогодні особливого занепокоєння викликає той факт, що в освітній практиці вузів конкуренція у сфері публікацій визначається необхідністю збереження академічних посад. За таких обставин поширення результатів наукових досліджень стає основною метою діяльності викладачів, скорочуючи час на підготовку до аудиторних занять та удосконалення методів навчання на користь публікаційної активності. Порушення взаємного паритету педагогічної та науково-дослідної роботи професорсько-викладацького складу фактично руйнує основи академічної свободи, тим самим впливаючи на зниження якості навчального процесу та практичної цінності наукових досліджень.

2. Децентралізація системи управління вищою освітою та надання реальної автономії вищим навчальним закладам.

Сучасний стан національної освітньої системи вимагає зміни підходів до організації діяльності вищих навчальних закладів та запровадження ринкових

моделей управління, заснованих на конкуренції у вищій освіті. Глобалізація освітнього простору активізує процеси реформування системи менеджменту у вищій школі в напрямку становлення університетської автономії в організаційній, кадровій, академічній і фінансовій сферах, забезпечення відкритості та прозорості навчального процесу, оптимізації системи підзвітності університетів з одночасним посиленням суспільного контролю за якістю надання ними освітніх послуг. Ступінь наданої автономії визначає здатність вищих навчальних закладів адаптуватися до сучасних викликів глобального освітнього простору і реагувати на зміни кон'юнктури ринку праці.

Успішність структурних перетворень в управлінській діяльності вищих навчальних закладів на шляху розвитку університетської автономії безпосередньо залежить від фінансових можливостей у проведенні реформування. Забезпечення фінансової незалежності при формуванні та використанні власних коштів виступає ключовим аспектом сучасної політики університетів, досягнення якої можливе за рахунок диверсифікації джерел фінансування власної діяльності.

Наразі основним інституційним інвестором вищої освіти залишається держава. Однак із зростанням невідповідності між програмами підготовки кадрів та реальними потребами ринку відбувається переорієнтація вищої освіти із суспільного у приватне благо. Це створює сприятливі можливості залучення приватних інвестицій у систему вищої професійної освіти шляхом відкриття програм платного навчання із залученням коштів від населення та корпоративного сектору економіки. Крім того, університети можуть отримувати додаткові доходи від здійснення науково-дослідної, видавничої та інших видів діяльності комерційного характеру.

Розширення прав та академічних свобод університетів щодо можливостей самостійної організації освітньої діяльності дозволить ефективно управляти власними ресурсами та посилить відповідальність за якість освітнього продукту.

3. Створення умов для ефективної організації навчального процесу.

Підвищення якості вищої освіти та формування конкурентоспроможного освітнього продукту навчального закладу практично неможливе без належного ресурсного забезпечення навчального процесу, що передбачає наявність розвинутої матеріально-технічної та інфраструктурної бази, адаптованого до специфіки вищої школи навчально-методичного забезпечення викладання навчальних дисциплін, сучасної системи оцінювання рівня отриманих знань, широке застосування освітніх інноваційних технологій та засобів комунікацій, безперервного інвестування в зростання професійного рівня професорсько-викладацького складу шляхом адресного фінансування.

4. Інтеграція наукових досліджень в процес підготовки фахівців.

Навчальна діяльність вищих навчальних закладів тісно пов'язана із наукою, в процесі взаємодії яких генеруються якісно нові знання. Використання методів наукових досліджень у навчальному процесі вищої школи дозволить розвивати у студентів навички креативного мислення, формувати професійні навички та вміння критично аналізувати існуючі теорії і гіпотези, закладаючи основи для самореалізації як провідних фахівців з певної галузі знань.

Апробація наукових розробок в освітній діяльності університетів сприяє подоланню інфляції знань шляхом забезпечення актуальної фахової підготовки студентів відповідно до глобальних та національних викликів суспільного розвитку, тим самим посилюючи роль вищої школи у формуванні економіки інноваційного типу.

5. Кооперація вищої школи із підприємницькими структурами.

Активізація співпраці освітньої системи із бізнесом є важливою складовою забезпечення якості управління вищими навчальними закладами. Практична реалізація коопераційних зв'язків можлива у формі участі корпоративного сектору у формуванні складу професійних компетенцій, розміщення цільових замовлень на підготовку кадрів, проведення наукових досліджень з наступною комерціалізацією її результатів на базі виробничих потужностей підприємств, всебічне сприяння у працевлаштуванні випускників, організація стажування. Взаємний інтерес та вигідне партнерство між вищою освітою і сферою бізнесу посилить практичну спрямованість навчального процесу, сприятиме

підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців відповідно до очікувань роботодавців. (Галько Л. Р. Стратегічні вектори розвитку вищих навчальних закладів України в контексті глобалізаційних викликів сучасного освітнього простору. Режим доступу: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2015_20_1_1/08.pdf Галько Л. Р.).

Категорійно-понятійний апарат педагогіки вищої школи

Методологічні категорії – педагогічна теорія, педагогічна концепція, педагогічна ідея, педагогічна закономірність, педагогічний принцип.

Педагогічна теорія – система науково-педагогічних знань, яка описує і пояснює елементи реальної педагогічної діяльності у ВНЗ.

Педагогічна концепція – система критичних поглядів на реальну вишівську дійсність і відповідного пошуку та пропозиції нових конструктивних ідей.

Педагогічна ідея – це новий напрям думки твердження або розгорнута модель, що відображає ті чи інші відносини або зв'язки діяльності ВНЗ.

Педагогічна закономірність – об'єктивно повторювана послідовність явищ. Це універсальна категорія усіх галузей педагогіки. Закономірності поділяють на біологічні, психологічні, соціальні й безпосередньо педагогічні. Ці фундаментальні закономірності, що різнобічно ілюструють взаємозалежність процесів, є ядром педагогіки вищої школи. Вони слугують виявленню і закріпленню принципів.

Педагогічні принципи – це система вимог і положень педагогіки, дотримання яких забезпечує продуктивність навчально-виховного процесу. До основних принципів належать: гуманізація виховання; науковий світський характер навчання; єдність національного і загальнолюдського; демократизація навчання і виховання; пріоритет розумової і моральної спрямованості змісту навчання і виховання; поєднання активності студента з керівництвом викладача; врахування індивідуальних та вікових особливостей студента.

Процесуальні категорії: виховання, навчання, освіта, розвиток і формування особистості, навчально-виховний процес.

Виховання – це керівництво набуттям студентами знань, засвоєнням певних поглядів, виробленням правильних звичок, формуванням потреб, інтересів, мотивів (якщо цей процес упроваджують спеціально підготовлені педагоги, тоді це – виховання у вузькому значенні слова, якщо на особистість впливає вся сукупність життєвих умов, тоді це – широкий зміст поняття виховання).

Навчання – це процес засвоєння студентами інформації у вигляді знань, умінь та навичок, а також професійних компетенцій за допомогою викладача як організатора цього процесу.

Освіта як процес – система набування знань, навичок, умінь, способів мислення і діяльності. *Освіта* як результат – рівень освіченості, ступінь оволодіння глибиною, широтою і змістом знань, навичок і вмінь.

Розвиток – це цілеспрямований, систематичний і безперервний процес удосконалювання розумової, психічної, фізичної і професійної діяльності студента за допомогою відповідного навчального матеріалу, доцільного впливу та адекватної організації навчально-виховного процесу у ВНЗ.

Навчально-виховний процес – активний процес взаємозалежної і взаємозумовленої діяльності суб'єктів та об'єктів навчання й виховання, що становить організовану й цілеспрямовану навчально-виховну діяльність його учасників, їх навчання, виховання, розвиток, а також професійну, моральну і психологічну підготовку до різних видів діяльності.

Суттєві категорії: мета, завдання і зміст виховання; професіограма спеціаліста, діяльність (викладача і студента); диференційований та індивідуальний підходи; прогнозування наслідків педагогічного впливу, планування навчальної роботи; форми, методи і засоби навчання і виховання; педагогічні технології навчання і виховання; управління навчально-виховним процесом; самостійна робота студентів; науково-дослідна діяльність студентів; гуманізація і гуманітаризація ВНЗ.

Педагогічні об'єкти, позначені цими категоріями, перебувають у постійному взаємозв'язку, створюючи цілісну структурну єдність – освітньо-виховну систему. (Вишневецький О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. К. : Знання, 2008. 566 с.; Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підр. за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури К. : Центр навч. л-ри, 2006. 384 с.; Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи URL:http://pidruchniki.ws/00000000/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli_-_ortinskiy_vl.; Педагогіка вищої школи : навч. посіб. З. Н. Курлянд. Р. І. Хмельюк, А. В Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. К. : Знання, 2007. 495 с.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 2. Психологічні особливості, типологія студентів і формування студентського колективу.

Теоретичні питання

1. Загальна характеристика і класифікація студентів ЗВО. Психологічні особливості студентського віку.
2. Суперечливості та кризи студентського віку.
3. Адаптація студента до навчання у вищій школі, її види та умови ефективності.
4. Психологія студентської групи. Роль куратора у навчально-виховному процесі ЗВО.
7. Студентське самоврядування.

Практичні завдання

1. Укласти схему-опору до теми.
2. Укласти таблицю ключових понять теми.
3. Укласти тести до теми.
4. Проаналізувати різні підходи щодо типологізації студентів ЗВО.

Підготувати доповіді, реферати на тему:

1. Вищий навчальний заклад – один із провідних факторів соціалізації особистості студента як фахівця.
2. Розвиток та саморозвиток студента протягом навчання.
3. Загальна характеристика педагогічного процесу у ЗВО.
4. Права та обов'язки студента, їх актуальність та реалізація.

Написати есе на тему: «Сучасний студент, який він?».

Рекомендовані джерела:

[Н-п.д. 1;4. Осн.7; 9;15. Дод. 2; 5; 28. IP 2; 5;7].

Допоміжні матеріали

Класифікація студентів ЗВО за В. Лисовським:

1. «Гармонійний». Обирає свою спеціальність усвідомлено. Сумлінно навчається, бере активну участь у науковій і суспільній роботі. Розкутий, вихований, товариський. Сфера інтересів охоплює літературу, живопис, спорт. Чесний, порядний. Має авторитет у колективі як надійний товариш, завжди готовий допомогти іншим і робить це з неприхованим задоволенням.
2. «Професіонал». Обирає спеціальність за покликанням, наполегливий у навчанні. Однак не цікавиться науково-дослідною роботою. Бере активну участь у всіх студентських заходах, сумлінно виконує доручення. У колективі його поважають, але знають, що головним для нього є успішне навчання (навіть чи погодиться втекти з лекції «за компанію»).
3. «Академік». Обрав спеціальність усвідомлено. Вчиться тільки на «відмінно». Орієнтований на навчання в аспірантурі, тому багато часу віддає науково-дослідній роботі, часом на шкоду іншим заняттям. До прохань про допомогу чи пропозицій «а чи не втекти нам усім разом з наступної пари» швидше за все залишиться байдужим.
4. «Громадський працівник». Йому властива яскраво виражена схильність до суспільної діяльності, що, як правило, негативно позначається на навчальній і науковій діяльності. Впевнений, що професію обрав правильно. Цікавиться літературою і мистецтвом, організатор у сфері дозвілля. Схильний підкорятися інстинктам натовпу, однак істотну допомогу надати не здатний.
5. «Аматор мистецтв». Вчиться, як правило, добре, однак науковою роботою не

цікавиться. Його інтереси спрямовані переважно у сферу літератури і мистецтва. Має естетичний смак, широкий кругозір, ерудований. За кілька нових романів модних іноземних авторів готовий піти не з однієї, а з усіх пар одразу.

6. «Старанний». Обрав спеціальність не цілком усвідомлено. Вчиться сумлінно, докладаючи максимум зусиль, хоча не має особливих здібностей. Нетовариський, не цікавиться мистецтвом, але любить бувати в кіно, на естрадних концертах і дискотеках. Може пропустити пару.

7. «Середняк». Вчиться «як вийде», не докладаючи жодних зусиль, пишається цим. Його принцип: «Одержу диплом і буду працювати не гірше за інших ». Обрав професію, не замислюючись. Однак переконаний, що раз вступив, то потрібно закінчити навчання. Намагається вчитися добре, але не отримує від цього задоволення. Завжди радий утекти із занять. Що стосується взаємодопомоги, то сподівається на неї сам.

8. «Розчарований». Студент, як правило, здібний, але не має інтересу до обраної спеціальності. Однак знає, що мусить закінчити навчальний заклад. Пропускає заняття. Прагне утвердитися у хобі, мистецтві, спорті.

9. «Ледар». Вчиться слабо, не докладаючи жодних зусиль. Цілком задоволений собою. Про своє професійне покликання всерйоз не замислюється, у науково-дослідній і суспільній роботі участі не бере. Однокурсники ставляться до нього, як до «баласту». Іноді норочить схитрувати, пристосуватися. Коло інтересів зосереджене переважно у сфері дозвілля. Часто є ініціатором «масових втеч» з пар.

10. «Творчий». Такому студентові притаманний творчий підхід до будь-якої справи: навчання, суспільна робота, дозвілля. Однак заняття, які потребують посидючості, акуратності, виконавської дисципліни, його не захоплюють. Тому, як правило, вчиться «нерівне», поділяючи предмети на «цікаві» й «нудні». З легкістю втікає із занять, навряд чи здатний допомогти іншим.

11. «Богемний». Як правило, успішно вчиться на т. зв. престижних факультетах. Прагне до лідерства в товаристві таких, як він. До інших студентів ставиться зневажливо. «Про все» чув, хоча знання його вибіркові. У сфері мистецтва

цікавиться тільки «модними» течіями. Його думка завжди відмінна від думки «сірої маси». Тому на підбурення піти із занять, як правило, не піддається. Оскільки є членом невеликої соціальної групи, то поводить, як належить у цій групі, а не так, як усі інші.

Типологію сучасного студентства за ставленням до навчання, за наукової і громадської активністю, загальною культурою і відчуттям колективізму розробив **Б. Ананьєв**. Він виокремлює шість типів студентів:

1. Відмінно навчається з профілюючих, загальнотеоретичних, суспільних дисциплін. Займається науково-дослідною роботою. Має високу культуру. Бере активну участь в громадській роботі. З колективом пов'язаний різнобічними інтересами.

2. Добре навчається. Здобуття спеціальності вважає єдиною метою навчання у вищому навчальному закладі. Суспільними дисциплінами цікавиться у межах програми. Пов'язаний з колективом навчальними і професійними інтересами. Бере активну участь у громадській роботі. Викладачі та товариші вважають його хорошим студентом.

3. Відмінно встигає у навчанні, розглядає науку як основну сферу інтересів і діяльності. Виявляє інтерес до суспільних наук як засобу пояснення дійсності і власної поведінки. Має високу загальну культуру. Активний в громадській діяльності, з колективом пов'язаний широкими науковими інтересами. Студент цього типу – майбутній учений. Деякі студенти цього типу займаються лише наукою, всі інші заняття вважають марною тратою часу. Саме про них кажуть «раціональність ХХІ століття».

4. Добре навчається, цікавиться суспільними науками; науково-дослідною роботою, як правило, не займається. Загальна культура обмежена професійними інтересами. Активний у громадській роботі і в житті колективу, інтереси якого розглядає як власні. Активний громадський діяч. Його поважають за чесність, принциповість, єдність слова і справи.

5. Встигає у навчанні з усіх дисциплін. Науково-дослідною роботою не займається. Розглядає спеціальність і культуру як основну сферу своїх інтересів і діяльності. У суспільному, громадському житті не бере активної участі. З

колективом його поєднують культурні та розважальні інтереси. Серед студентів він – визнаний ерудит, знавець сучасного мистецтва.

6. Має низьку успішність. Науково-дослідною роботою не займається. Пасивний у громадському житті. Відпочинок і розваги розглядає як головну сферу своєї діяльності. З колективом пов'язаний головним чином інтересами відпочинку. Вважає себе «оригіналом», іноді морально нестійкий. До вищого навчального закладу вступив тому, що це «модно». До своєї професії байдужий і вважає її лише джерелом існування. Навчається з мінімальним зусиллям; де є можливість, використовує шпаргалку. ([URL:https:// lectures.7mile.net / pedahohika-vyshchoi-shkoly-lektsii / zahalni-zasady-pvsh/student-vnz-obiect-i-subiekt /zahalna-kharakterystyka-i-klasifikatsiia-studentiv-vnz.html](https://lectures.7mile.net/pedahohika-vyshchoi-shkoly-lektsii/zahalni-zasady-pvsh/student-vnz-obiect-i-subiekt/zahalna-kharakterystyka-i-klasifikatsiia-studentiv-vnz.html)).

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 3. Особливості діяльності, типологія, педагогічна культура викладача вищої школи.

Теоретичні питання

1. Особливості діяльності викладача ЗВО.
2. Професійно-педагогічне спілкування й типологія особистості викладача вищої школи.
3. Сутність, складові та зміст педагогічної культури викладача ЗВО.
4. Педагогічна техніка, особливості її прояву в діяльності викладача вищої школи.

Практичні завдання

1. Укласти Професіограму викладача ЗВО.
2. Проаналізувати статтю В. О. Сухомлинського «Лист про педагогічну етику».
3. Підготувати презентацію «Історія вітчизняної педагогіки в особистостях».

Підготувати доповіді, реферати:

1. Шляхи формування загальної і педагогічної культури викладача вищого навчального закладу.
2. В. О. Сухомлинський про мистецтво слова педагога.
3. Мовленнєва культура викладача ЗВО».

Написати есе на тему: «Роль вчителя в житті людини».

Рекомендовані джерела:

[Н-п.д. 1;4. Осн.1;2; 3; 4;7;8;11; 15; 20; 22; 30. Дод. 1; 25; 27; 29; 30;37 IP 2; 5]

Допоміжні матеріали

Рівні спілкування викладача зі студентами

Примітивний – в основу ставлення до студента покладено примітивні правила і реакції поведінки – амбіції, самовдоволення, зловтіха. Викладач демонструє свою зверхність. Студент для викладача виступає засобом досягнення мети.

Маніпулятивний – взаємини зі студентом будуються на грі, суть якої полягає у бажанні будь-що виграти, використовуючи різні прийоми, лестощі. Студент при цьому є об'єктом маніпуляції. Він заляканий, інфантильний.

Стандартизований – домінує формальна структура спілкування. Спостерігається слабка орієнтація на особистість; викладач дотримується стандартів етикету, але така поведінка є поверховою і, не зачіпаючи особистісного рівня, реалізується на рівні масок. Студент, самотійний об'єкт, відчуває байдужість викладача поза "маскою", і фактично залишається об'єктом маніпуляцій.

Діловий – орієнтуючись на справу, викладач бере до уваги особистісні характеристики студента лише в контексті ефективності діяльності. Викладач дотримується стандартів етикету, визнає за студентом право на самотійність. Студент для викладача є значущим залежно від внеску у спільну діяльність. В особистісному житті студент залишається самотійним.

Особистісний – спілкування базується на глибокій зацікавленості до студента, визнанні самотійності його особистості. Викладач поважає студентів, вся його діяльність спрямована на розвиток їхньої духовності, особистісне спілкування стає спілкуванням духовним. Студент довіряє викладачеві, викладач є авторитетом і найкращим посередником між ним і знаннями про навколишній світ, людей, себе.

Набуття викладачем особистісного рівня спілкування є необхідною умовою високої культури взаємодії педагога і студента. (Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підр. за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури К. : Центр навч. л-ри, 2006. 384 с.).

Поради молодим викладачам

Якщо Ви переступили поріг студентської аудиторії, пам'ятайте:

* *Зацікавлення предметом, курсом, дисципліною викликає сам викладач.* Найголовнішими факторами такого інтересу є: його знання, його мова, його ставлення до студентів, його методика викладу. Будь-яка хиба в цьому переліку може звести нанівець потенційний рівень знань студента.

* *Спробуйте поставити себе на місце студента.* Пам'ятайте, що найпродуктивніші дні розумової праці – середа й четвер, а втомлюваність

організму найвища у п'ятницю. Тому з певним гумором ставтеся до непередготовленості студентів на початку і в кінці тижня, але не перетворюйте в гумор саме навчання.

* *Інтелектуально диференціюйте студентський загал.* Але не орієнтуйтеся на середнього студента. Найбільше часу затрачайте на здібних і талановитих, та створіть усі умови для пересічного студента. Щоб він зміг максимально проявити себе.

* *Обов'язково ілюструйте свої заняття* схемами, графіками, цифрами, порівняннями, цікавими фактами. Але бійтеся перенасичення.

* *Ваш власний психічний стан може бути фактором впливу на перебіг заняття.* Роздратування, тривога, втома, розчарування, самовпевненість залишіть за порогом аудиторії. Йдіть до студентів так, як на очікуване святкове дійство, в якому основними складниками є: організація заняття, Ваш інтелект, інтелект студентів та запланований результат.

* *Не прорікайте готові знання.* Хай вони вкорінюються з думкою і самостійним пошуком, з сумнівами і опорою на науковий досвід студента.

* *Змістом матеріалу розвивайте наукову, пізнавальну, дослідницьку діяльність студентів.* Шукайте найефективніші технології, форми, методи колективної та індивідуальної роботи, щоб стимулювати допитливість та особисті «відкриття» в царині науки, практики, професійного зростання. Необхідно, щоб кожний, хоч би подумки вигукнув «Еврика!» Талановитий студент такі відкриття буде здійснювати щоденно, а надто пересічний може йти до цього не один рік. Проте його осяяння хай станеться на Вашому занятті.

* *Не допускайте одноманітності і монотонності в організації лекційного навчання, обліку і контролю знань, опитуванні, індивідуальних завданнях.* За підрахунками вчених, одноманітність забирає психічної енергії у два з половиною рази більше, ніж інтенсивна праця, якщо напружувати силу волі й переборювати стан несприйняття вербальної та візуальної інформації. Організаційна одноманітність – страшніша за вимушену необхідність, і це одна з головних причин пропусків занять студентами.

* *Будуйте спілкування не «від себе», а «від них».* Створіть такі організаційні умови, які примушують студента підняти руку, поставити запитання, висловити заперечення. Особливо цінують запитання. *Поставити мудре запитання значно важче, ніж дати мудру відповідь.*

* *Навчіться бачити себе очима студентів.* У першу чергу Ви для них – людина, а потім – фахівець. Професійні помилки вони Вам пробачать. Людські – навряд, особливо якщо вони повторюються і перейшли у спосіб життєствердження. (Коваль О. Є. *Основи психології та педагогіки вищої школи (пам'ятка для аспірантів).* Навчально-методичний посібник Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2013. 90 с.).

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 4. Теорія навчання у закладах вищої освіти.

Теоретичні питання

1. Сутність процесу навчання у ЗВО.
2. Структура процесу навчання.
3. Діяльність суб'єктів навчального процесу.
4. Форми, види, методи і засоби навчання у вищій школі. (Сутність поняття «форми організації навчання». Розвиток і становлення організаційних форм навчання.
5. Типологія і характеристика методів навчання.
6. Дидактичні вимоги до вибору методів навчання).

Практичні завдання

1. Укласти словник до теми «Основні категорії дидактики вищої школи».
2. Укласти схему-опору до теми «Методи навчання у вищій школі».
3. Укласти таблицю «Інтерактивні методи навчання».
4. Проаналізувати різні підходи щодо класифікації сучасних методів навчання. Довести, чому жоден метод навчання не може використовуватися як універсальний.

Підготувати доповіді, реферати на тему:

1. Світові моделі освіти.
2. Відмінності національної системи освіти від європейської.
3. Інноваційні технології навчання.

[Н-п.д. 1;4. Осн.1;6;7; 8;11;12; 20;21;25;28. Дод. 1;5 ; 9;32. IP 1; 4; 6;9;14].

Допоміжні матеріали

Діяльність суб'єктів навчального процесу. Діяльність викладача.

Процес управління навчально-пізнавальною діяльністю охоплює кілька компонентів: планування, організування, стимулювання, контроль і регулювання навчально-пізнавальної діяльності та аналіз її результатів.

Планування передбачає підготовку робочих програм із навчальних предметів, складання планів семінарських, практичних і лабораторних занять, розроблення індивідуальних завдань для студентів, тематики рефератів,

курсів і дипломних робіт, методичних рекомендацій з їх підготовки тощо.

Організування навчальної роботи здійснюється у два етапи:

а) підготовчий – передбачає підготовку плану проведення конкретного заняття, технічних засобів навчання, наочності, дидактичних і роздавальних матеріалів; попереднє проведення дослідів, демонстрування, перегляд діафільмів; підбір методичної літератури і ознайомлення з нею;

б) виконавчий – полягає в організуванні власної діяльності викладача під час заняття та діяльності студентів; викладач ставить перед студентами навчальні завдання, створює сприятливі умови для їх виконання, чітко розподіляє функції між ними на практичних заняттях.

Стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів здійснюється викладачем шляхом застосування різноманітних методів і прийомів: використання цікавих прикладів, розкриття практичної значущості навчального матеріалу для майбутнього фаху, опора на життєвий досвід тощо.

Сутність контролю і регулювання полягає у спостереженні за діяльністю студентів. Контроль у формі поставлених запитань, невеликих завдань дає змогу виявити рівень засвоєння студентами знань програмового матеріалу, опанування відповідними практичними вміннями та навичками, а також з'ясувати недоліки і складнощі процесу навчання. Це допомагає своєчасно вносити необхідні корективи і регулювати процес навчання додатковими поясненнями, виконанням відповідних вправ тощо.

Аналіз досягнутих результатів завершує процес викладання. Здійснюють його на основі отриманих через контроль результатів. Під час аналізу виявляють рівень знань фактичного матеріалу, вміння використовувати їх у практичній діяльності з фаху. Аналіз передбачає зіставлення досягнутих результатів з навчальними цілями.

Діяльність студентів (учіння). Учіння є специфічним видом трудової діяльності. Специфіка його полягає в тому, що:

- воно постає як система, елементи якої взаємопов'язані;
- у процесі учіння студенти створюють базу знань для майбутньої

професійної діяльності;

- навчально-пізнавальна праця студентів здійснюється у теоретичній і практичній формах, які взаємозв'язані і спрямовані на формування знань і умінь;

- учіння, з одного боку, протікає під впливом викладачів, з іншого – його успіх значною мірою зумовлений рівнем організації самостійної пізнавальної роботи студентів;

- навчальна діяльність студентів у вищому навчальному закладі має продуктивно-перетворювальний характер, а під час практики – творчо-продуктивний.

Ефективність учіння визначається його формами, найпоширенішими з яких є слухання, читання, конспектування, виконання вправ, розв'язування задач, проведення дослідів, навчальні дослідження, професійне моделювання:

1. Слухання. Сутність його полягає у сприйманні на слух інформації, яку студент отримує на лекціях, семінарських, практичних та інших заняттях. Щоб він зумів усвідомити і засвоїти (тобто персоніфікувати) мовну інформацію, викладач має відчувати аудиторію, реагувати на труднощі студентів (не всі можуть виокремити головне, швидко зробити записи), змінюючи темп читання лекції, тембр і гучність мовлення, повторюючи і уточнюючи сказане.

2. Читання. Це форма самостійної роботи студента. Раціональне читання є науково обґрунтованою технологією, що забезпечує персоніфікацію максимального обсягу інформації за найкоротший час з мінімальними витратами праці.

3. Конспектування. Студенти здійснюють його в процесі слухання і читання. В обох випадках вони вдаються до кількох способів конспектування: записують детально без осмислення; записують головне і одночасно осмислюють записане; ведуть опорний конспект з глибоким осмисленням тексту. При самостійному читанні ступінь персоніфікації інформації значно ґрунтовніший.

4. Виконання вправ, розв'язування задач. Основною метою цієї форми

роботи є формування умінь при вивченні конкретних дисциплін. Задачі і вправи доцільно використовувати з усіх навчальних дисциплін, оскільки вони сприяють розвитку аналітичного мислення студентів, їх самостійності. У процесі виконання вправ студенти повинні вникнути в їх сутність, вибрати оптимальні шляхи своїх дій, пояснити і довести їх правильність або правомірність.

5. Проведення дослідів. Цю форму діяльності використовують у процесі вивчення природничих дисциплін. Вона передбачена навчальним планом вищого навчального закладу. Проведення дослідів потребує відповідної теоретичної підготовленості, вміння користуватися лабораторним устаткуванням, матеріалами, володіння технологією організації дослідної роботи. Цінність цієї форми діяльності полягає в тому, що студенти здобувають уміння і навички проведення наукового дослідження, поглиблюють теоретичні знання, розвивають у собі допитливість, відповідальність, самостійність.

6. Навчальні дослідження. До навчальних досліджень належать курсові і дипломні роботи, реферати, проекти. Виконання навчально-дослідної роботи вимагає від студентів високого рівня самостійності і пізнавальної активності. Цей вид роботи сприяє розвитку умінь здійснення наукового пошуку і формуванню аналітичного мислення, поглибленню інтересу до певної науки. Нерідко реферат стає основою курсової роботи, а курсова – дипломної роботи, яка згодом може стати основою для кандидатської дисертації.

7. Професійне моделювання. Застосовують його під час виробничої практики. Це планування і здійснення фрагментів виробничої діяльності, наближених до реального виробничого процесу, моделювання різних його варіантів, тобто програвання ролей, які їм доведеться виконувати у майбутній професійній діяльності, набутті професіоналізму.

У психолого-педагогічній літературі (Г. Костишина) виділяють два рівні навчально-пізнавальної діяльності студентів: емпірично-інтуїтивний і рефлексивно-творчий.

Емпірично-інтуїтивний рівень характеризується він поверховими уявленнями студентів про цілі, зміст, методи і результати навчально-пізнавальної діяльності. Процеси мислення, що забезпечують функціонування знань, системи дій на цьому рівні, мають характер відтворювання. Студенти усвідомлюють «свій» рівень практичної готовності до майбутньої професійної діяльності і прагнуть до реалізації своїх інтелектуальних можливостей.

Рефлексивно-творчий рівень характеризується сформованістю у студентів структури ціннісних орієнтацій, домінуючою в якій є орієнтація на успішність майбутньої професійної діяльності. Прийоми мислення, які забезпечують такий рівень знань, є творчими. Студенти адекватно усвідомлюють рівень практичної готовності і свої інтелектуальні можливості, розуміють важливість здобутих способів дій і знань. (Коваль О. Є. *Основи психології та педагогіки вищої школи (пам'ятка для аспірантів). Навчально-методичний посібник Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2013. 90 с.*).

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 5. Методи навчання у закладах вищої освіти

Теоретичні питання

1. Історичні традиції та сучасна характеристика методів навчання.
2. Класифікація методів навчання. Методи навчання; організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності; бінарні методи. Інтерактивні методи навчання.
3. Дидактичні вимоги до вибору методів.

Практичні завдання

1. Укласти схему-опору до теми «Методи навчання у вищій школі».
2. Проаналізувати різні підходи щодо класифікації сучасних методів навчання. Довести, чому жоден метод навчання не може використовуватися як універсальний.
3. Представити план-проспект лекції за фахом.

Підготувати доповіді, реферати

1. Світові моделі освіти.
2. Відмінності національної системи освіти від Європейської.
3. Сутність, види і вимоги до методу «Кейс».

Рекомендована література:

[Н-п.д. 1;4. Осн.1;6;7; 8;11;12; 20;21;25;28. Дод. 1;5 ; 9;32. IP 1; 4; 6;9; 15].

Допоміжні матеріали

Дидактика вищої школи	грец. didaktikos – навчальний – галузь педагогіки вищої школи, яка розробляє теорію освіти і навчання у вищих навчальних закладах, а також виховання у процесі навчання
Освіта	це процес і результат засвоєння тими, хто навчається, системи наукових знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду, моральних, духовних та інших якостей особистості, розвиток її творчого потенціалу, гуманних міжособистісних та суспільних відносин
Вища освіта	освітою називаються всі види навчальних курсів, підготовки або перепідготовки на післядипломному рівні, що здійснюється університетами або іншими навчальними закладами, котрі визначені компетентними державними органами як навчальні заклади вищої освіти
Навчання	це цілеспрямований процес двобічної діяльності викладача і студента, в ході якого здійснюється передача та засвоєння знань, формування вмінь і навичок. Результатом завершеного навчання є освіта.
Виховання	вживається в педагогічній науці в кількох значеннях: у широкому соціальному, як передача соціально-історичного досвіду; у широкому педагогічному, як організація виховання у навчально-виховних закладах;
Методика	сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи;
Викладання	передача педагогічним (науково-педагогічним) працівником студентам обсягу знань, а також керівництво їх навчально-пізнавальною діяльністю, вихованням та розумовим розвитком.

Методика викладання	сукупність прийомів виконання дидактично необхідних дій, які використовує конкретний науково-педагогічний працівник, відображає його індивідуальний стиль, засвоєні ним навички передачі навчальної інформації (яким він надає перевагу).
Методика дослідження	процедура, послідовність здійснюваних пізнавальних і перетворюючих дій, операцій та впливів, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань.
Методика навчальної дисципліни	наука, що досліджує закономірності навчання певної навчальної дисципліни; теорія навчання певної навчальної дисципліни, що розглядає різні форми взаємодії викладання й учіння в оволодінні змістом конкретної навчальної дисципліни

Форми організації навчального процесу:

- навчальні заняття;
- самостійна робота;
- практична підготовка;
- контрольні заходи.

Класифікація методів навчання:

I група методів. *Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Метод навчання за джерелом знань: словесні (лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж; робота з книгою, відеометод); наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація); практичні (вправи, лабораторні роботи, практичні роботи, графічні роботи, експеримент, виробнича практика).*

Методи навчання залежно від типу пізнавальної діяльності (інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, пошуковий (дослідний)).

Методи навчання за логікою передачі інформації (індуктивний, дедуктивний, традуктивний).

Методи навчання за ступенем керування навчальною діяльністю (під керівництвом викладача, самостійна робота студентів (з книгою, курсова, кваліфікаційна робота, виконання практичних завдань).

II група методів. Методи стимулювання й мотивації навчально-

пізнавальної діяльності. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності (ділові та рольові ігри, дискусії і диспути, студенські наукові конференції, створення ситуації емоційно-моральних переживань, створення ситуації пізнавальної новизни та зацікавленості); методи стимулювання обов'язку і відповідальності.

III група методів. Методи контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності. методи усного контролю (індивідуальне опитування, фронтальне опитування, усні заліки, колоквіуми, іспити та ін.); методи письмового контролю (контрольні письмові роботи, письмові заліки, письмові іспити, програмовані письмові роботи та ін.); методи лабораторно-практичного контролю (контрольні лабораторні роботи, контроль за допомогою комп'ютера та ін.); методи самоконтролю (самостійний пошук помилок, уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз та ін.).

IV група методів. Бінарні, інтегровані (універсальні) методи. Методи групують на підставі двох загальних ознак. Так, двобічний характер процесу навчання, що відображає спільну діяльність викладача і студента, визначає також двобічний характер методу навчання. У педагогіці відома бінарна класифікація методів навчання М. І. Махмутова, побудована саме на поєднанні методів викладання і методів учіння.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 6. Сучасні технології навчання у закладах вищої освіти.

Теоретичні питання

1. Диференційоване навчання.
2. Проблемне навчання. Ігрові технології навчання. Кредитно-модульне навчання. Модульно-розвивальне навчання.
3. Інтерактивні технології навчання.

Практичні завдання

1. Укласти словник до теми «Технології навчання у ЗВО».
2. Розробити сценарій дидактичної гри або навчального проекту за змістом

профільної дисципліни.

3. Представити план-проспект практичного заняття за фахом.

Підготувати доповіді, реферати:

1. Сутність педагогічної інновації.
2. Сучасні технології навчання у вищій школі.
3. Дистанційне навчання у вищій школі.

Написати есе «Переваги ігрових технологій навчання».

Рекомендована література:

[Н-п.д. 1;4. Осн.7; 12; 13;25. Дод. 10; 14; 16; 23;24;36. IP 4; 6;9]

Допоміжні матеріали

Проблемне навчання у вищій школі

Одним із найперспективніших напрямів розвитку творчих здібностей особистості, необхідних сучасному фахівцю, є проблемне навчання.

Проблемне (грец. *problema* – задача, утруднення) навчання – дидактична система, яка ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, на прийомах і методах викладання та навчання з елементами наукового пошуку.

Таке навчання передбачає *проблемне викладання*, тобто створення системи послідовних проблемних ситуацій і управління процесом їх вирішення, а також *проблемне навчання* – особливу форму творчої навчальної діяльності студентів щодо засвоєння знань і способів діяльності з наявністю аналізу проблемних ситуацій, формулювання проблем і їх розв'язання шляхом висунення припущень, обґрунтування і доведення гіпотез.

Проблемне навчання змінює мотивацію пізнавальної діяльності: провідними стають мотиви пізнавально-спонукальні (інтелектуальні). Проблема викликає внутрішню зацікавленість студента, що стає чинником активізації навчального процесу та ефективності навчання. Пізнавальна мотивація спонукає людину розвивати свої нахили.

Як специфічна технологія навчального процесу проблемне навчання передбачає наявність проблемного запитання, проблемного завдання,

проблеми, проблемної ситуації.

Істотною ознакою *проблемного запитання* є прихована суперечність, яка відкриває можливість отримати неоднотипні відповіді. У ньому немає готової схеми і передбачається самостійний аналіз суперечливої ситуації. Студенти мають володіти таким обсягом знань і вмінь, щоб самостійно почати пошук результату.

Проблемне завдання містить всі ознаки проблемного запитання і принципово відрізняється від пізнавальних завдань, спрямованих на здобуття знань, яких бракує, а також тренувальних, які мають на меті закріплення знань і способів дій. Вони завжди нестандартні і передбачають засвоєння нових знань, умінь і навичок.

Проблема – це складне теоретичне і практичне завдання, яке потребує розв'язання, проте ні конкретні способи його розв'язання, ні його кінцевий результат не відомі.

Прихована в проблемі суперечність може бути подолана лише тоді, коли студент володіє таким рівнем знань і такими способами діяльності, які є достатніми, щоб почати пошук невідомого йому результату або способу розв'язання завдання. В іншому разі проблема для студента є лише непевним відчуттям пізнавальних труднощів, тобто *проблемною ситуацією*, сутність якої полягає в тому, що для її розв'язання студентам необхідно знайти і застосувати нові знання і способи дій.

Проблемне навчання передбачає засвоєння студентами знань і способів дій проблемним шляхом у кілька *етапів*:

1. *Створення проблемної ситуації*. Викладач повідомляє готові висновки науки, не розкриваючи способів їх розв'язання. Це стимулює активність студентів, але вона не впливає на формування навичок подолання проблеми, оскільки не передбачає самостійної діяльності.

2. *Аналіз і формування проблеми*. Викладач дає студентам фактичний матеріал для аналізу, порівняння, зіставлення й розкриває логіку розв'язання проблеми в історії науки. Розповідаючи, як учені здобували нові знання, проникали в сутність явищ, робили висновки, сам формулює

проблему, вказує напрям пошуку шляхів її розв'язання.

3. *Висунення гіпотез.* Викладач створює студентам умови для самостійного формулювання проблеми, пошуку шляхів її розв'язання через висунення гіпотез, знаходження варіантів доведення і перевірки їх правильності, розвиває їх пізнавальну активність і самостійність..

Проблемний виклад навчального матеріалу залежить від ступеня залучення студентів до пошуково-пізнавальної діяльності, їх самостійності і може бути різного рівня. На першому рівні викладач, подаючи матеріал в загальних рисах, показує процес постановки і розв'язання наукової проблеми, а студенти лише стежать за його роздумами. На другому рівні викладач, подавши матеріал з певної теми, допомагає студентам виконувати основні пізнавальні операції. На третьому рівні студенти самостійно виконують низку послідовних цілеспрямованих пізнавальних операцій, необхідних для співучасті у розв'язанні проблеми. Проблемне навчання у вищому навчальному закладі – це творча, емоційно насичена праця викладачів і студентів, яка потребує цілеспрямованості, великих вольових зусиль, високої відповідальності. Воно забезпечує міцне засвоєння знань, робить навчальну діяльність захоплюючою, оскільки вчить мислити, долати труднощі.

Ігрові технології навчання. Ігровий метод навчання передбачає визначення мети, спрямованої на засвоєння змісту освіти, вибір виду навчально-пізнавальної діяльності і форми взаємодії педагога і студентів. Застосування цього методу навчання вимагає: з'ясування і усвідомлення його цілей, тобто бажаного результату; вибору способу діяльності для досягнення мети; необхідних засобів інтелектуального, практичного або предметного характеру; наявності певних знань про об'єкт діяльності.

Головною метою навчальних ігор є формування в майбутніх фахівців уміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Оволодіти необхідними фаховими вміннями і навичками студент зможе лише тоді, коли сам достатньою мірою виявлятиме до них інтерес і докладатиме певних зусиль, тобто поєднуючи теоретичні знання, здобуті на лекціях, семінарах, самостійно, з розв'язанням конкретних практичних задач і вирішенням

практичних ситуацій.

Ігри-вправи. До них відносять кросворди, ребуси, вікторини тощо. Застосування цього методу сприяє активізації певних психічних процесів, закріпленню знань, перевірці їх якості, набуттю навичок, їх проводять на заняттях; вони можуть бути елементами домашніх завдань, позааудиторних занять. Використовують їх теж у вільний від навчання час.

Ігрова дискусія. Вона передбачає колективне обговорення спірного питання, обмін думками, ідеями між кількома учасниками. Основним призначенням цього методу є виявлення відмінностей у тлумаченні проблеми і встановлення істини в процесі товариської суперечки. Цей метод навчання дає змогу, проаналізувавши суть явища чи процесу, з існуючих варіантів рішень вибрати оптимальний. Досягнення поставленої мети зумовлює розвиток пізнання.

Ігрова ситуація. Основою цього методу є проблемна ситуація. Вона активізує пізнавальний інтерес у студентів, спрямовує їх розумову діяльність. Зорієнтована ігрова ситуація на встановлення зв'язку теорії і практики з теми, що вивчалася або вивчається: вміння аналізувати, робити висновки, приймати рішення у нестандартних ситуаціях. Цей метод спонукає студентів до діяльності на основі певної ситуації, яка ґрунтується на необхідній сукупності знань, умінь і навичок, якими повинні оволодіти студенти. Ігрова ситуація сприяє посиленню емоційно-психологічного стану, збуджує внутрішні стимули до навчальної роботи, знімає напругу, втому.

Рольова гра. Вона дає змогу відтворити будь-яку ситуацію в «ролях». Рольова гра спонукає студентів до психологічної переорієнтації. Вони усвідомлюють, що вже не просто студенти, які відтворюють перед аудиторією зміст вивченого матеріалу, а особи, які мають певні права та обов'язки і несуть відповідальність за прийняте рішення. Такий метод інтенсифікує розумову працю, сприяє швидкому і глибокому засвоєнню навчального матеріалу. У процесі рольової гри розкривається інтелект студента; під впливом зміни типу міжособистісних стосунків він долає психологічний бар'єр спілкування. Відносини «викладач – студент»

замінюються стосунками «гравець – гравець», за яких учасники надають один одному допомогу, підтримку, створюючи атмосферу, яка сприяє засвоєнню нового матеріалу, оволодінню студентами певним видом діяльності.

Ділова навчальна гра займає особливе місце у навчальному процесі. Це навчально-практичне заняття, яке передбачає моделювання діяльності фахівців і керівників виробництва щодо розв'язання складної проблеми, прийняття певного рішення, пов'язаного з управлінням виробничим процесом. Ділова навчальна гра поєднує в собі ознаки навчальної і майбутньої професійної діяльності і є діяльністю колективною. Вона дає змогу студентові збагнути і подолати суперечності між абстрактним характером предмету навчально-пізнавальної діяльності (знання, знакові системи) і реальним предметом майбутньої професійної діяльності, індивідуальним способом навчання студента і колективним характером професійної діяльності, опорою в навчанні переважно на інтелект студента і залученням у процес особистості спеціаліста. *(Коваль О. Є. Основи психології та педагогіки вищої школи (пам'ятка для аспірантів). Навчально-методичний посібник Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2013. 90 с.).*

Сучасні технології навчання

Структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів.

Інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (в т. ч. електронних).

Професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору.

Діалогово-комунікаційні технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня.

Такі технології реалізуються через застосування таких інтерактивних методів навчання: ділові та рольові ігри; програвання та обговорення педагогічних ситуацій; імітаційні вправи; метод проектів; синектика (групове вирішення проблеми, розв'язання професійних дилем); метод коучингу (оптимізує потенціал наставляти, здійснювати репетиторство); метод Прес удосконалює навички формулювати та висловлювати дискусійні питання; Порт фоліо; Ток-шоу; тренінги.

Інформаційно-комп'ютерні технології, які реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо). Дистанційне навчання.

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 7. Організація виховної роботи зі студентами у вищій школі.

Теоретичні питання

1. Структура виховного процесу у ЗВО.
2. Мотиви і принципи виховання.
3. Форми і методи виховної роботи зі студентами.
4. Критерії вихованості особистості.
5. Громадянське суспільство і держава. Громадянські цінності в українській традиції.

Практичні завдання

1. Підготувати презентацію теми.
2. Проаналізуйте проблему – соціум і особа.
3. Підготуйте письмові відповіді на питання:
  - Співвідношення понять «виховання» і «розвиток».
  - Сутність виховного впливу у вищій школі.

4. Аргументуйте тезу Гельвеція «Виховання може все!»
5. Представити план-проспект виховного заходу.
6. Укласти тези: Ващенко Григорій. Виховний ідеал. Полтава: Ред газ. «Полтавський вісник», 1994. 191 с.

Підготувати доповіді, реферати, тези, статтю, есе

1. Громадянське виховання: тяглість традицій.
2. Громадянські цінності в сучасному суспільстві.
3. Громадянська позиція викладача ЗВО.
4. Мета національного виховання та шляхи її реалізації у ЗВО.
5. Позааудиторна робота як чинник формування громадянськості фахівця.

Рекомендована література

1. Державна національна програма “Освіта”. Україна ХХІ століття. К.: Либідь, 1994.
2. Барабаш В. А. Інтегративна форма громадянськості в новій парадигмі виховання. / *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* // Збірник наукових праць. / Інститут проблем виховання АПН України. Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2010. Вип. 14, кн. 1. 648 с.
3. Барабаш В. А. Студентське самоврядування як необхідна умова формування громадянськості майбутніх інженерів / В. А. Барабаш // *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. Інститут проблем виховання АПН України. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Вип. 16, кн. 1. 384 с, С. 24—33.*
4. Бех І. Д. Виховання особистості: [підручник]. К. : Либідь, 2008. — 848 с.
5. Бехтерев Владимир Избранные работы по социальной психологии М. : Наука, 1994. 400 с.
6. Ващенко Григорій. Виховний ідеал. Полтава: Ред газ. «Полтавський вісник», 1994. 191 с.
7. Виховні системи у контексті життєтворчості особистості: практико зорієнтований збірник / [Ред. рада: Г. Терпиловська (гол.), І. Єрмаков (наук. ред.), Г. Ковганич та інші]. К. : ТОВ «Енергія +» 2006. 188 с.
8. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навч. посіб. 3-тє вид., доопрац. І доп. К. : Знання, 2008. 566 с.
9. Дмитрик І.С., Бурлака Я.І. Технологія виховного процесу. К.,

1991.

10. Енциклопедія освіти АПН України / голов. ред. В. Г. Кремень К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

11. Радул В. В., Я. В. Галета Соціалізація і розвиток особистості в інформаційному просторі / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. / Ін-т проблем виховання АПН України. — Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2010. Вип.14, кн.І. 648 с.,С. 421—427.

12. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину // Вибр. тв.: В 5 т. К. : Рад. школа, 1977. Т. 2. С. 149—416.

13. Сухомлинський В. О. Формування виховного впливу колективу на особистість [Текст] / В. О. Сухомлинський // Вибрані тв: у 5 т. К. : Рад. шк., 1976. Т. 1. С. 429.

14. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: У 2 т. К., 1983. Т. 2. — 378 с.

15. Projet Citizen. We the people Portfolio-based Program Center for Civic Edukation, Calabasas, CA 2006.

16. Higher Education Pedagogies ISSN: (Print) (Online) Journal homepage: <https://www.tandfonline.com/loi/rhep20>.

Завдання до контрольної роботи Модуль 1.

1. Теоретичне питання.
2. Представити презентацію на тему «Історія вітчизняної педагогіки в особах».
3. Укласти професіограму викладача Вашого фаху.

Питання до першого завдання

1. Місце і роль педагогічної науки в системі соціально-економічного розвитку України.
2. Предмет педагогіки вищої школи. Основні функції та завдання педагогіки вищої школи.
3. Характеристика основних категорій педагогіки вищої школи.
4. Вища школа як педагогічна система.
5. Витоки й основні віхи становлення освіти й вищої школи у світі й в Україні.
6. Києво-Могилянська академія – визначний освітньо-культурний центр України.
7. Особливості розвитку вищих навчальних закладів України в ХХ – на початку ХХІ століття.
8. Класичні університети України періоду нової та новітньої історії. (Львівський ун-т (1661,1784). Харківський ун-т (1805).

9. Класичні університети України (Київський ун-т (1865). Одеський ун-т (1875)).
  10. Система вищої освіти за кордоном (США, Франція, Англія, Німеччина, Японія, Південна Корея, Китай).
  11. Історія зарубіжної педагогіки в особах.
  12. Специфіка діяльності педагога у вищому навчальному закладі.
  13. Функції, права та обов'язки викладача вищого навчального закладу.
  14. Основні напрями діяльності викладача вищого навчального закладу .
  15. Психологічна структура педагогічної діяльності.
  16. Педагогічний професіоналізм викладача вищого навчального закладу.
  17. Сутність, складові та зміст педагогічної культури викладача ЗВО.
- Педагогічна майстерність.
18. Формування та розвиток особистості студента. Суперечливості та кризи студентського віку. Загальна характеристика і класифікація студентів ЗВО.
  19. Вищий навчальний заклад – один із провідних факторів соціалізації особистості студента як фахівця. Адаптація студента до навчання у вищій школі, її види та умови ефективності.
  20. Типологічні особливості сучасних студентів. Психологія студентської групи.
  21. Роль куратора у вищій школі.
  22. Студентське самоврядування як дієвий засіб соціалізації майбутніх фахівців.
  23. Закономірності та принципи процесу навчання у вищому навчальному закладі.
  24. Моделі освіти.
  25. Сучасні системи навчання у ЗВО.

Тести до I Модуля

1. Реформування національної системи вищої освіти передбачає :

- А) сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних та громадських якостей
- Б) визначення концептуальних та нормативно-правових засад проведення системних змін в освітній сфері відповідно до пріоритетних напрямків, обраних суспільством, та сучасних глобалізаційних процесів;
- В) освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми
- Г) зміну морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі)
- Д) правильної відповіді немає

2. Оберіть правильне формулювання тріади освітніх цінностей:

- А) освіта-наука-дослідження
- Б) освіта-наука-професія
- В) освіта-наука-інновації
- Г) освіта-наука-кваліфікація
- Д) правильної відповіді немає

3. Сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, які утворюють ієрархічну структуровану цілісність і єдність – це:

- А) сучасна педагогіка
- Б) предмет педагогіки
- В) складові педагогіки вищої школи
- Г) педагогічна система
- Д) правильної відповіді немає

4. Педагогіка вищої школи (ПВШ) – це ...

- А) частина філософії;
- Б) синтез знань про природу;
- В) комплекс теоретичних і прикладних наук про процеси виховання, навчання, освіти
- Г) наука про закономірності навчання і виховання студентів, а також їх наукову і професійну підготовку як спеціалістів відповідно до вимог держави та суспільства
- Д) правильної відповіді немає

5. Об'єктом педагогіки вищої школи є:

- А) педагогічна система вищої школи;
- Б) система вищої освіти і педагогічні процеси в ній;
- В) система народної освіти і педагогічні процеси в системі вищої школи.
- Г) середні і малі педагогічні системи
- Д) правильної відповіді немає

6. Розробка теорії та методики виховання і навчання, які педагогог-викладач має враховувати у своїй практичній діяльності належить до:

- А) функцій ПВШ
- Б) завдань
- В) принципів
- Г) форм роботи
- Д) правильної відповіді немає

7. До процесуальної категорії в педагогіці вищої освіти належать:

- А) навчально-виховний процес, навчальний і виховний процес
- Б) виховання, навчання, освіта, розвиток, формування особистості
- В) науково-дослідницька діяльність
- Г) поєднання активності студента з керівництвом викладача
- Д) правильної відповіді немає

8. Яку функцію виконує педагогіка вищої школи при розробці нових технологій та втілення результатів досліджень:

- А) проєктивно-конструктивну
- Б) аналітичну
- В) прогностичну
- Г) комунікативну
- Д) правильної відповіді немає

9. Метою педагогіки вищої школи є:

- А) дослідження закономірностей розвитку, виховання і навчання студентів і розробка на цій основі шляхів удосконалення процесу підготовки кваліфікованого спеціаліста
- Б) аналіз методів контролю і оцінки успішності студентів на основі системного підходу
- В) розробка нових технологій навчання і виховання у вищому навчальному закладі
- Г) аналіз змісту, форм і методів навчання, розвитку і виховання студентів у вищому навчальному закладі
- Д) правильної відповіді немає

10. Процес і результат засвоєння тими, хто навчається, системи наукових

знань, умінь і навичок, формування на їх основі світогляду, моральних, духовних та інших якостей особистості, розвиток її творчого потенціалу, гуманних міжособистісних та суспільних відносин – йдеться про:

- А) навчання
- Б) виховання
- В) освіти
- Г) викладання
- Д) правильної відповіді немає

11. Слово «студент» у перекладі з латинської означає:

- А) той, хто сумлінно працює
- Б) той, хто прямує до мети
- В) той, хто бажає знання
- Г) той, хто стрибає вгору
- Д) правильної відповіді немає

12. Студентство – це:

- А) мобільна група, метою існування якої є організоване за певною програмою виконання професійних завдань
- Б) мобільна група, метою існування якої є організована за певною програмою підготовка до виконання акторських і художніх ролей у матеріальному і духовному виробництві;
- В) мобільна група людей, які свідомо та цілеспрямовано оволодівають професійними знаннями, вміннями й навичками, набувають професійних якостей, готуються до виконання важливих професійних, культурологічних, громадсько-політичних, сімейних та інших функцій через навчання у вищих навчальних закладах
- Г) мобільна група, метою існування якої є організована за певною програмою підготовка до виконання професійних і соціальних ролей лише у матеріальному виробництві
- Д) правильної відповіді немає

13. «Я-концепція» майбутнього фахівця:

- А) характеристика студента
- Б) ставлення до майбутньої професії
- В) складна, динамічна система уявлень студента про себе як особистість й суб'єкта навчально-професійної діяльності
- Г) криза професійного вибору
- Д) правильної відповіді немає

14. Процес і результат засвоєння та активного відтворення індивідом соціального досвіду в діяльності та спілкуванні з іншими людьми:

- А) виховання
- Б) навчання
- В) соціалізація
- Г) педагогічна практика
- Д) правильної відповіді немає

15 У структурі особистості до стійких особливостей належать:

- А) спрямованість і темперамент
- Б) спрямованість, темперамент і здібності;
- В) спрямованість, темперамент, здібності і характер;
- Г) спрямованість, темперамент, здібності, характер і мобільність.
- Д) правильної відповіді немає

16 Типологія сучасного студентства розроблена Б.Г. Ананьєвим включає:

- А) 8 типів;
- Б) 6 типів;
- В) 4 типи.
- Г) 2 типи
- Д) правильної відповіді немає

17. Соціально-педагогічна адаптація студентства – це:

- А) засвоєння людьми норм дорослого життя, включення в систему міжособистісних стосунків суспільства
- Б) засвоєння молоддю людиною норм студентського життя, включення в систему міжособистісних стосунків групи
- В) зміна характеру
- Г) пристосування
- Д) правильної відповіді немає

18 Педагогічна майстерність – це:

- А) професійна компетентність
- Б) гуманістична спрямованість
- В) висока ерудиція
- Г) комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності. Її елементами є гуманістична спрямованість, професійні знання, педагогічні здібності та педагогічна техніка
- Д) правильної відповіді немає

19 «Ми не збираємося навчити студента «всьому», але ми повинні навчити його самостійно, протягом усього майбутнього життя, коли поряд не буде ні лекторів, ні викладачів, вивчити все, що йому потрібно» – зазначав:

- А) В. Сухомлинський
- Б) К. Ушинський
- В) І. Пирогов
- Г) П. Блонський
- Д) правильної відповіді немає

20. Професіограма – це:

- А) характеристика викладача
- Б) цілі майбутньої професійної діяльності
- В) характеристика студента
- Г) перелік якостей особистості, необхідних для успішного виконання функціональних обов'язків з конкретного фаху
- Д) правильної відповіді немає

Завдання до контрольної роботи Модуль 2.

1. Теоретичне питання.
2. Представити план-проспект лекції за фахом.
3. Представити план-проспект виховного заходу.

Питання до першого завдання

1. Зміст освіти у вищій школі. Система планування й організація навчального процесу у ЗВО).
2. Сутність поняття «форми організації навчання». Розвиток і становлення організаційних форм навчання.
3. Діяльність суб'єктів навчального процесу.
4. Розвиток і становлення організаційних форм навчання.
5. Типологія і характеристика методів навчання.
6. Дидактичні вимоги до вибору методів навчання).

7. Інтерактивні методи навчання.
8. Сучасні технології навчання у закладах вищої освіти.
9. Кредитно-модульне навчання. Модульно-розвивальне навчання.
10. Інтерактивні технології навчання (знаково-контекстні; лабораторно-клінічні).
11. Психолого-педагогічні аспекти мотивації студентів до навчання
- 12.. Проблеми мотивації навчання у вищій школі.
13. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
14. Методи контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.
15. Бінарні методи.
16. Оптимальні методики і технології проведення лекційних занять.
17. Оптимальні методики і технології проведення семінарських та практичних занять.
18. Види лекцій та їх особливості. Підготовка та організація лекційних занять.
19. Технологія і техніка організації лабораторних, індивідуальних занять, консультацій і колоквиумів.
20. Розвиток критичного та творчого мислення студентів.
21. Форми контролю якості знань, умінь, навичок студентів.
22. Науково-дослідна діяльність студентів.
23. Особливості педагогічних конфліктів у вищому закладі, шляхи їх розв'язання.
24. Організація виховної роботи зі студентами у вищій школі.
25. Структура виховного процесу. Мотиви виховання. Принципи виховання.
26. Зміст, напрями, форми і методи виховної роботи зі студентами.

Тести II Модуль

21. Що становить собою дидактика вищої школи?

- А) рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі
- Б) процес і результат засвоєння тими, хто навчається, системи наукових знань, умінь і навичок, формування суспільних відносин
- В) галузь педагогіки вищої школи, яка розробляє теорію освіти і навчання у вищих навчальних закладах, а також виховання у процесі навчання
- Г) галузь педагогічних знань про конструювання, застосування і розвиток спеціальних засобів навчання
- Д) процедура, послідовність здійснюваних пізнавальних і перетворюючих дій, операцій та впливів, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань

22. Методика навчальної дисципліни – це:

- А) процедура, послідовність здійснюваних пізнавальних і перетворюючих дій, операцій та впливів, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань;
- Б) сукупність прийомів виконання дидактично необхідних дій, які використовує конкретний науково-педагогічний працівник, відображає його індивідуальний стиль, засвоєні ним навички передачі навчальної інформації (яким він надає перевагу);
- В) наука, що досліджує закономірності навчання певної навчальної дисципліни; теорія навчання певної навчальної дисципліни, що розглядає різні форми взаємодії викладання й учіння в оволодінні змістом конкретної навчальної дисципліни;
- Г) це цілеспрямований процес двобічної діяльності викладача і студента, в ході якого здійснюється передача та засвоєння знань, формування вмінь і навичок. Результатом завершеного навчання є освіта.

Д) правильної відповіді немає.

23. У педагогіці навчання визначають як:

- А) передачу педагогічним (науково-педагогічним) працівником студентам обсягу знань
- Б) сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи
- В) цілеспрямований процес двобічної діяльності викладача і студента, в ході якого здійснюється передача та засвоєння знань, формування вмінь і навичок
- Г) керівництво навчально-пізнавальною діяльністю, вихованням та розумовим розвитком студентів
- Д) процес отримання нових знань

24. Державний документ, в якому розкривається зміст освіти з кожного предмету і визначається система наукових знань, світоглядних і морально-етичних ідей, практичних умінь і навичок, якими необхідно володіти студентам:

- А) навчальний план
- Б) навчальна програма
- В) освітньо-кваліфікаційна характеристика
- Г) індивідуальний план
- Д) пояснювальна записка

25. Класифікацію методів навчання на основі цілісного підходу до навчального процесу запропонував

- А) М. Г. Стельмахович
- Б) Ю. К. Бабанський
- В) К. І. Чорна
- Г) В. О. Сухомлинський
- Д) С. С. Вітвицька

26. Ділові та рольові ігри, дискусії й диспути, студентські наукові конференції належать до методів:

- А) контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності
- Б) активних методів
- В) стимулювання інтересу до навчання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності
- Г) методів організації і здійснення навчальних дій та операцій
- Д) пасивних методів

27. Самостійний пошук помилок, уміння самостійно оцінювати свої знання, визначати пріоритетні напрями власного навчального процесу, самоаналіз належать до:

- А) методів усного контролю
- Б) методів самоконтролю
- В) методів стимулювання обов'язку й відповідальності
- Г) методів письмового контролю
- Д) методів лабораторно-практичного контролю

28. Автор праці «Велика дидактика» (1632 р):

- А) В. Ратке
- Б) Ю. К. Бабанський
- В) Я. А. Коменський
- Г) В. О. Сухомлинський
- Д) К. Д. Ушинський

29. Права та обов'язки науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників ЗВО визначено у Законі Україну про вищу освіту, статті:

- А) 30,31
- Б) 45;46
- В) 57; 58

- Г) 60;61
- Д) 73; 74

30 Педагогічна майстерність, як стверджував академік Національної академії педагогічних наук України Іван Зязюн, це:

- А) це метод навчання, який передбачає оповідну, описову форму розкриття навчального матеріалу з метою спонукання студентів до створення в уяві певного образу
- Б) комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності. Її елементами є гуманістична спрямованість, професійні знання, педагогічні здібності та педагогічна техніка
- В) ціннісно-мотиваційна настанова на власну творчість і розвиток своїх потенційних можливостей, прагнення до самореалізації та саморозвитку
- Г) використання попереднього досвіду студентів з певної галузі знань і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ понять або відтворення вже наявних
- Д) всі відповіді вірні

31. У перекладі з латинської мови *suggestio* означає:

- А) розумію
- Б) навіюю
- В) навчаю
- Г) виховую
- Д) спонукаю

31. Важливими вимогами педагогічної техніки є:

- А) мистецтво одягатися з урахуванням особливостей професійної діяльності; вироблення оптимального стилю в навчально-виховній діяльності
- Б) володіння своїм тілом: уміння ходити, сидіти, стояти; володіння мімікою, жестами; здатність керувати своїм психічним станом і станом вихованців
- В) сформованість мовленнєвої культури: правильне професійне дихання, чітка дикція, належні темп і ритм, логічна побудова висловлювань тощо;
- Г) уміння вправно й доцільно здійснювати окремі дидактичні операції (писати на дошці, користуватися технічними й наочними засобами навчання, ставити запитання, слухати відповіді, оцінювати навчальну діяльність студентів і т. ін.);
- Д) всі відповіді вірні

32. Продовжте визначення: Лекція – це:

- А) форма навчального заняття, в ході якої викладач організовує розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно сформульованих завдань
- Б) організований у доступній формі систематизований виклад навчального матеріалу, будь-якого читання, теми, розділу предмета, сутності тієї чи іншої проблеми
- В) форма навчального заняття, за якого студенти під керівництвом викладача особисто проводять натурні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичної перевірки і підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни
- Г) тематично спрямована, методично підготовлена суперечка в академгрупі
- Д) форма навчального заняття, за якого студенти набувають практичних навичок роботи з лабораторним обладнанням, устаткуванням, вимірювальною апаратурою обчислювальною технікою, оволодівають методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі

33. Основні функції лекції:

- А) методологічна, орієнтаційна, стимулююча
- Б) початкова, розвивальна, виховна,
- В) діагностично-корекційна, контролююча;
- Г) мотиваційна, роз'яснююча (пояснююча), переконуюча
- Д) всі відповіді вірні

34. Дидактична мета лекції:

- А) встановлення, аналіз, науковий розгляд подій, фактів, їх теоретичне обґрунтування, логічне переконливе доведення
- Б) співставлення поглядів, різних точок зору, встановлення своєї позиції. Формування і формулювання окремих висновків
- В) дати систематизовані засади наукових знань із навчальної дисципліни, розкрити стан і перспективи розвитку в конкретній галузі науки і техніки, сконцентрувати увагу на актуальних проблемах, забезпечити орієнтовну основу для подальшого засвоєння навчального матеріалу
- Г) розв'язування низки усних задач, використання ТЗН, понять суміжних дисциплін
- Д) навчити креативно мислити, швидко розв'язувати проблемні ситуації

35. За способом викладу навчального матеріалу виокремлюють такі нетрадиційні види лекцій:

- А) монологи (без акценту на реакцію аудиторії); діалоги (постійна взаємодія зі слухачами); дискусії (розкриття протиріч у ході лекції)
- Б) навчальні, агітаційні, виховуючі, освітні, розвиваючі
- В) вступні, оглядові, заключні
- Г) проблемні лекції; лекції-візуалізації, бінарні лекції, лекції-дискусії; лекції-прес-конференції; лекції-екскурсії
- Д) інструктивні, настановчі, тематичні

36. Максимально демократизує спілкування лекторів і слухачів, оскільки передбачає їх рівність як співрозмовників, які колективно обговорюють якусь проблему лекція

- А) «круглий стіл»
- Б) міні-лекція
- В) лекція-диспут
- Г) проблемна лекція
- Д) лекція-анкета

37. Психологи визначають, що в лектора є три основні засоби впливу на аудиторію:

- А) лінгвістичні (зміст промови); паралінгвістичні (темп, інтонація тощо); кінетичні (жести, міміка, рухи оратора)
- Б) навчальні; агітація; виховання
- В) вплив; емпатія; навіювання
- Г) візуалізація; дискусія; анкетування
- Д) монологи (без акценту на реакцію аудиторії); діалоги (постійна взаємодія зі слухачами); дискусії (розкриття протиріч у ході лекції)

38. Успішне виконання студентської науково-дослідної діяльності зазначає може реалізуватися за таких умов:

- А) активна участь студентів у науковій роботі протягом усього періоду навчання
- Б) поступове ускладнення завдань з орієнтацією студента за напрямом його спеціальності;
- В) забезпечення взаємодії в науковій роботі студентів старших і менших курсів;
- Г) тісний зв'язок наукової роботи з навчальною і науковою діяльністю кафедри.
- Д) всі відповіді вірні

39. Вид навчальної роботи, що передбачає з'ясування рівня засвоєння студентами знань, оволодіння вміннями й навичками з окремої теми чи розділу.

- А) колоквиум
- Б) залік
- В) лабораторна робота
- Г) консультація
- Д) правильної відповіді немає

40. З латинської мови «colloquium» означає:

- А) розмова, бесіда
- Б) дискусія
- В) суперечка
- Г) пояснення
- Д) правильної відповіді немає

41. Педагог-наставник, опікун, який керує невеликою групою студентів, допомагає їм у навчанні, стежить за їхньою навчальною діяльністю, керує професійною підготовкою:

- А) консультант
- Б) тьютор
- В) куратор
- Г) лаборант
- Д) правильної відповіді немає

42. Мистецтво володіння процесом, певна послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментарію та алгоритму дій) – це:

- А) методика
- Б) технологія
- В) експеримент
- Г) практична робота
- Д) правильної відповіді немає

43. Окреслює шляхи засвоєння конкретного навчального матеріалу в межах навчальної дисципліни, теми, проблеми:

- А) педагогічна технологія
- Б) навчальна технологія
- В) методологія
- Г) експеримент
- Д) правильної відповіді немає

44. Що представляє собою репозитарій університету?

- А) архів вищого навчального закладу
- Б) електронний архів наукових публікацій, у якому накопичуються документи наукового, навчального та методичного призначення
- В) відділ наукової літератури бібліотеки ЗВО
- Г) сукупність наукових матеріалів студентів
- Д) книгозбірня

45. Допомагає студентам навчитися формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання аргументовано, в чіткій та стислій формі, впливати на думку інших співрозмовників метод:

- А) коучінгу
- Б) метод ПРЭС
- В) кейс
- Г) метод симуляцій
- Д) правильної відповіді немає

46. Модель групового вирішення проблем за допомогою метафоричного мислення має назву:

- А) портфоліо
- Б) евристична бесіда
- В) синектика
- Г) проєкт
- Д) правильної відповіді немає

47. Який напрями у дослідженнях проблем виховання може мати авторитарний чи ліберальний характер, але обов'язково з наданням переваги науковій раціональності?

- А) культуроцентричний
- Б) гуманістичний
- В) культуротворчий
- Г) раціоналістичний
- Д) правильної відповіді немає

48. У широкому педагогічному значенні виховання:

- А) цілеспрямований, організований і систематичний вплив вихователів, організованого соціального педагогічного середовища з метою сформувати всебічно розвинену особистість.
- Б) процес, спрямований на розв'язання конкретних виховних завдань щодо формування, розвитку і професійної підготовки особистості
- В) передача досвіду
- Г) вплив на людину суспільних інститутів з метою передати їй певні знання, сформувати необхідні навички і вміння
- Д) правильної відповіді немає

49. Історично зумовлена і створена в народі сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності молодого покоління, у процесі якої засвоюють духовну і матеріальну культуру нації, формують національну свідомість і досягають духовної єдності поколінь:

- А) національне виховання
- Б) патріотичне виховання
- В) громадянське виховання
- Г) екологічне виховання
- Д) правильної відповіді немає

50. Функції куратора академічної групи:

- А) аналітична, організаторська, комунікативна та соціальна
- Б) формування наукового світогляду
- В) поза аудиторна виховна робота
- Г) патріотичне виховання
- Д) правильної відповіді немає

Питання на залік

1. Місце і роль педагогічної науки в системі соціально-економічного розвитку України.
2. Предмет педагогіки вищої школи. Основні функції та завдання педагогіки вищої школи.

3. Характеристика основних категорій педагогіки вищої школи.
4. Вища школа як педагогічна система.
5. Витоки й основні віхи становлення освіти й вищої школи у світі і в Україні.
6. Києво-Могилянська академія – визначний освітньо-культурний центр України.
7. Особливості розвитку вищих навчальних закладів України в ХХ – на початку ХХІ століття.
8. Класичні університети України періоду нової та новітньої історії. (Львівський ун-т (1661,1784).
9. Харківський ун-т (1805).
10. Київський ун-т (1865).
11. Одеський ун-т (1875).
12. Історія педагогіки в особах.
13. Психологічні особливості студентського віку.
14. Суперечливості та кризи студентського віку.
15. Вищий навчальний заклад – один із провідних факторів соціалізації особистості студента як фахівця.
16. Адаптація студента до навчання у вищій школі, її види та умови ефективності.
17. Типологічні особливості сучасних студентів.
18. Психологія студентської групи. Роль куратора.
19. Студентське самоврядування як дієвий засіб соціалізації майбутніх фахівців.
20. Особливості діяльності викладача ВНЗ.
21. Професійно-педагогічне спілкування й типологія особистості викладача вищої школи.
22. Сутність, складові та зміст педагогічної культури викладача ЗВО.
23. Педагогічна техніка, особливості її прояву в діяльності викладача вищої школи.
23. Сутність процесу навчання у ЗВО. Структура процесу навчання.
24. Закони, закономірності та принципи навчання у ЗВО.
25. Відмінності національної системи освіти від Європейської.

26. Принципи активності навчання, наочності, систематизації знань.
27. Зміст, планування та організація навчального процесу у вищій школі.
28. Спеціалізація навчання в сучасній вищій школі.
29. Зміст освіти у вищій школі. Система планування й організація навчального процесу у ЗВО).
30. Сутність поняття «форми організації навчання». Розвиток і становлення організаційних форм навчання.
31. Діяльність суб'єктів навчального процесу.
32. Розвиток і становлення організаційних форм навчання.
33. Типологія і характеристика методів навчання.
34. Дидактичні вимоги до вибору методів навчання).
35. Інтерактивні методи навчання.
36. Сучасні технології навчання у закладах вищої освіти.
37. Диференційоване навчання.
38. Проблемне навчання.
39. Ігрові технології навчання.
40. Кредитно-модульне навчання. Модульно-розвивальне навчання.
41. Інтерактивні технології навчання (знаково-контекстні; лабораторно-клінічні).
42. Психолого-педагогічні аспекти мотивації студентів до навчання
43. Проблеми мотивації навчання у вищій школі.
44. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
45. Методи контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.
46. Бінарні методи.
47. Оптимальні методики і технології проведення лекційних занять.
48. Оптимальні методики і технології проведення семінарських та практичних занять.
49. Види лекцій та їх особливості. Підготовка та організація лекційних занять.
50. Технологія і техніка організації лабораторних, індивідуальних занять, консультацій і колоквиумів.

51. Розвиток критичного та творчого мислення студентів.
52. Форми контролю якості знань, умінь, навичок студентів.
53. Кредитно-модульна система оцінювання студентів у вищій школі
54. Науково-дослідна діяльність студентів.
55. Особливості педагогічних конфліктів у вищому закладі, шляхи їх розв'язання.
56. Організація виховної роботи зі студентами у вищій школі.
57. Структура виховного процесу. Мотиви виховання. Принципи виховання.
58. Зміст, напрями, форми і методи виховної роботи зі студентами.
59. Критерії вихованості особистості.
60. Громадянське суспільство і держава. Громадянські цінності в українській традиції.

Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	дуже добре	
74-81	C	добре	
64-73	D	Задовільно	
60-63	E	достатньо	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти під час вивчення дисципліни «Педагогіка вищої школи»

Змістовий модуль 1								Змістовий модуль 2								Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	ЗК1	разом	T7	T8	T9	T10	T11	T12	ЗК	разом	
5	5	5	5	3	5	25	50	5	4	4	4	4	4	25	50	100

Примітка: T1, T2,...,T14 – тема програми, ЗК1, ЗК2 – підсумковий змістовий контроль

Рекомендована література Нормативно-правові документи:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 63.
2. Закон України «Про Освіту» від 23.03.96 № 100/96 ВР. *Законодавство України про освіту: Зб. законів*. К.: Парламентське вид-во, 2002. С. 3–28.
3. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні» від 3 грудня 1999 р. № 1273-XIV // Організація роботи з іноземними студентами і розвиток міжнародного співробітництва в освіті України: *Зб. інформ.-довід. матеріалів*. К.: Вид-во Європ. у-ту, 2003. С. 438.
4. Про затвердження Положення про державний вищий заклад освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 р. № 1074. *Освіта України: Нормативно-правові документи*. К.: Міленіум, 2001. С.429–446.
5. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту): Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65 // *Освіта України: Нормативно-правові документи*. К.: Міленіум, 2001. С. 375 – 381.
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. *Офіційний вісник України*. К., 2016. № 2. С. 19–86. Укази та розпорядження Президента України.

Основна література:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. К., 1998. 560 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: [підручник] К. : Либідь, 2008. 848 с.
3. Бодалев А. А. Психология личности. М.: Изд-во МГУ, 1988. 188 с.
4. Бойко В. В., Коваль А. Г., Панферов В. Н. Социально-психологический климат в коллективе и личность. М.: Мысль, 1985. 208 с.
5. Васьков Ю. В. Педагогічні теорії, технології, досвід (дидактичний аспект). Х.: Скорпіон., 2000. 120 с.
6. Ващенко Григорій, Загальні методи навчання: *Підручник для педагогів*. 1-е вид. К.: Українська Видавнича спілка, 1997. 441 с.
7. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : *навч. посіб.* / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної л-ри, 2003. – 320 с
8. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: *Навч. посіб.* 3-тє вид., доопрац. І доп. К.: Знання, 2008. 566с.
9. Галузінський В. М., Євтух М. Б. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні: *Навч. посіб.* К., 1995. 168 с.
10. Гірник А. М. Основи психопедагогіки. К. : Вид-во КВГУ, 1996. 134 с.
11. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
12. Дидактичні аспекти альтернативної освіти // Заред. В. Ф. Паламарчук.

К., 1993.

13. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: *Навч. посіб.* К.: Академвидав, 2004. 32 с.

14. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

15. Зазуліна Л. Кейс-метод у системі підвищення кваліфікації педагогів. Післядипломна освіта. 2010. №2. С. 27–30.

16. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: *Навч. посіб. Для вчителів, студ. серед. Та вищих навч. закл., аспірантів.* К.: Вид-во УФІМБ, 1997. 302 с.

17. Князян М. О. Самоотійно-дослідницька діяльність майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика: [Монографія]. Ізмаїл: См.л., 2006. 242 с.

18. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: підручн. / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. К.: Книга, 2005. 528 с.

19. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К., 1989. 608 с.

20. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: *Навч. посіб.* К.: Знання, 2005. 486 с. (Вища освіта ХХІ століття).

21. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. Л., 1981. 186 с.

22. Маркова А. К. Психология профессионализма. М., 1996.

23. Мей Р. Искусство психологического консультирования: Пер. сангл. М., 1994.

24. Нагаєв В. М. Дидактичні засади впровадження дворівневої педагогічної технології управління навчально-творчою діяльністю студентів вищих навчальних закладів: *монографія.* Харків: Колегіум, 2012. 217 с.

25. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі. *Навчальний посібник.* К.: ЧП, 2007. 211 с.

26. Основы педагогики и психологии высшей школы / Под ред. А. В. Петровского. М.: Изд-во МГУ, 1986. 304 с.

27. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. К.: Вища шк., 2005. 240 с.

28. Педагогіка вищої школи: *Навч. посіб.* / За ред. З. Н. Курлянд. К.: Знання, 2005. 400 с.

29. Пілюшенко В. Л., Шкрабак І. В., Славенко Е. І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: *Навчальний посібник.* К.: Лібра, 2004. 344 с.

30. Радул В. В. Соціально-педагогічна зрілість. Спеціальний курс: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Кіровоград: «Імекс ЛТД», 2002. 242 с.

31. Сухомлинський В. О. Народження громадянина // *Вибрані тв.: у 5 т.* К.: Рад. шк., 1977. Т. 3. С. 283 – 582.

32. Сухомлинська О. Виховання як соціальний процес: особливості сучасних трансформаційних змін. *Шлях освіти.* 2004. № 2. С. 2– 6.

33. Ягупов В. В. Педагогіка: *навч. посібник.* К.: Либідь, 2002. 560 с.

Додаткова:

1. Амеліна С. М. Теоретико-методичні основи формування культури

професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Харків : Б.в., 2008. 40 с.

2. Амеліна С. М. Тренінги з розвитку умінь та навичок діалогічного спілкування. Дніпропетровськ : Пороги, 2005 73 с.

3. Амонашвили Ш. А. Школа Житни. М. : Изд. Дом Шалвы Амонашвили, 2000. 144 с.

4. Атанов Г. О. Теорія діяльнісного навчання: навч. посіб. К. : Кондор, 2007. – 186 с.

5. Барабаш В. А. Громадянська культура майбутнього фахівця в контексті формування громадянського суспільства. *Наукові записки КДПУ імені В. Винниченка*. Сер. : Пед. науки: зб. наук. праць. Вип. 135. Кіровоград : Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка 2015. С. 53–56.

6. Барабаш В. А., Глебова Л. В. Формування громадянської активності студентів у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. *Соціум. Документ. Комунікація: збірник наукових статей*. Вип. 5. Серія «Історичні науки». Переяслав-Хмельницький, 2018. 360 с.

http://nbuv.gov.ua/UJRN/colscart_2018_5_3.

7. Бойко А. М. Суб'єкт-суб'єктні відносини вчителів і учнів: від співпорядкування до співробітництва і співтворчості / А. Бойко, Н. Шиян // *Зб. наук. пр.* Полтавськ. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Полтава, 2004. Випуск 5(38). С. 5–22.

8. Дмитренко Т. О. Дослідження основ сучасної педагогіки: парадигмальний аспект / Т. О. Дмитренко, К. В. Ярьсько. *Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця: зб. наук. ст., матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, 15–16 травня 2013 р. / Хар. нац. економ. ун-т. Х. : ХНЕУ; ХОГОКЗ, 2013. С. 96–101.

9. Дмитренко Т. О. Основи сучасної педагогіки: Соціально-комунікаційний аспект дослідження / Т. О. Дмитренко, К. В. Ярьсько. *Вісник ХДАК: зб. наук. пр.* Вип. 39. Харків: ХДАК, 2013. С. 220–225.

10. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки. К.: Інститут змісту і методів навчання МО України, 1998. 356 с.

11. Малафійк, І. В. Дидактика : навч. посіб. К. : Кондор, 2005. 400 с.

12. Мартинюк І. В. Національне виховання: теорія і методологія. *Методичний посібник*. К.: І. С. Д. О., 1995. 160 с.

13. Махатма Ганди. Антологія гуманної педагогіки. Составитель. Автор предисловия В. А. Василенко. М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1998. 224 с.

14. Мистецтво бути викладачем: Практ. посіб. / А. Брінклі, Б. Десанте, М. Флегм та ін. За ред. О. І. Сидоренка. К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні». 2003. 144 с.

15. Нові технології навчання: наук.-метод. зб. вип. 61 / *Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України*; редкол.: О. П. Гребельник, Я. Я. Болюбаш, І. А. Шелест та ін. К., 2010. 185 с.

16. Мельничук О. С. Історія педагогіки України: Навчальний посібник. Кіровоград, КДПУ ім. В. К. Винниченка, 1998. 169 с.

17. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посібник: У 2 ч.

/ Ред рада: В.М. Доній, Г.М. Несен Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков та ін. К.: ІЗМН, 1997. Ч.2: Життєтворчий потенціал нової школи. 936 с.

18. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. К.: ВІПОЛ, 2000. 636 с.

19. Невичерпність демократії: Видатні діячі минулого і сучасності про вільне, демократичне суспільство і права людини / Упоряд. О.І. Терех, Я.Г. Оксюта. К.: Укр. письменник, 1994. 174 с.

20. Основи національного виховання: Концептуальні положення / В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З.О. Сергійчук та ін. / За заг. ред. В.Г. Кузя та ін.. К.: Інформ-вид. центр Київ, 1993. (Ч.1). 152 с.

21. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: *Учеб. для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений.* С.А. Смирнов, И.Б. Котова, Е.Н. Шиянов и др.; Под ред. С.А. Смирнова. 4-е изд., испр. М.: Издательский центр «Академия», 2003, 215 с.

22. Педагогическое мастерство и педагогические технологии. Учебное пособие // Под ред. Л.К. Гребенкиной, Л.А. Бойковой. 3-е изд., испр. и доп., 2000. 256 с.

23. Перспективні освітні технології: *Наук.-метод. посібник.* / За ред. Г. С. Сазоненко. К.: Гопак, 2000. 560 с.

24. Платонов К.К. Структура и развитие личности. М.: Наука, 1986. 256 с.

25. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін. За ред. Н.Г. Ничкало. К.: Вища школа, 2000. 380 с.

26. Розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця: *моногр.* / Т. О. Дмитренко, К. В. Яресько, Т. В. Колбіна й ін. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2014. 424 с.

27. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. 2-е изд. / Отв. ред. Е. В. Шорохова. М.: Педагогика, 1970. 416 с.

28. Сарагоса Ф.М. Завтра всегда поздно [Федеріко Майор Сарагоса]: Пер. с нем. Предисловие Ч. Айтматова. М.: Прогресс, 1989. 320 с.

29. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В. Радула. (Укладачі: С.У. Гончаренко, В.В. Радул, М.М. Дубіна, В.О. Кравцов та ін.). К.: ЕксОБ, 2004. 304 с.

30. Ставицький А., Затонацька Т. Формування культури якості вищої освіти в українських університетах. Освітня аналітика України. 2017. №1. С. 21–32.

31. Стельмахович М. Г. Виховний ідеал української народної педагогіки / М.Г. Стельмахович. *Початкова школа.* 1998. № 6. С. 1 – 4.

32. Сучасні технології в освіті: Реком. бібліогр. покажч. Ч. 2. Сучасні технології виховання / АПН України. ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; Упоряд.: І.П. Моїсеєва, Л.О. Пономаренко; Наук. консультант і автор вступ. ст. К.І. Чорна; Наук. ред. Т. Ф. Букшина. К., 2006. 196 с.

33. Тараненко І. Г. Демократичні цінності як складова змісту громадянської освіти // Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. Зб. К., 1997. С. 71 – 73.

33. Тараненко І. Громадянська освіта в європейському контексті // Освіта України. 16 вересня. 1998. С.8.

34. Уліщенко Андрій. Розвиток креативних якостей педагога в системі підвищення кваліфікації / А. Уліщенко. *Освіта і управління*. 2009. № 1. С. 126–130.

Інформаційні ресурси:

1. Бабин І. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти на період до 2020 р. URL: <http://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/238.html>

2. Біла книга національної освіти України / Проект / Акад. пед. наук України; за ред. В. Г. Кременя. К., 2009. 376 с. URL: <http://www.novi.org.ua/projects/artek/2nd/APN.pdf>. Дата звернення 12.07.2012.

3. Горін М.О., Нагаєв В.М. Студентську наукову творчість на новий науковий рівень аграрної науки. /3. 06. 2018/ Агроосвіта. Вища аграрна освіта України. №22. Лютий 2004. URL: [Www.smcae.kiev.ua/pdf/22.pdf](http://www.smcae.kiev.ua/pdf/22.pdf)

4. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України: аналітична записка [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1537/>.

5. Коваль В. Система позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2009_6/kov.

6. Научно-техническая интеллигенция и национальная идея / М. Згуровский Зеркало недели. 22.10. 1999. URL: <http://www.3w.mk.ua/Site3W/00000014.htm>.

7. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи URL:http://pidruchniki.ws/00000000/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli_-_ortinskiy_vl.

8. Освіта. UA. URL: osvita.ua/vnz/.

9. Наукові дослідження – шлях до розв'язання проблем педагогіки. ua.textreferat.com/referat-12845.html.

10. Основні напрями досліджень. Академія педагогічних наук України. URL: <http://www.apsu.org.ua/ua/science/direction/>.

11. НАУКОВА РОБОТА. Library.tup. URL: http://library.tup.km.ua/inf_res/bibliogr/hi_sc/2003/nauk.htm.

12. Освіта в Україні : URL: <https://www.education.ua/ua/professions/economist/>.

13. Фіцула М.М. Педагогіка. Інтернет-магазин «bookstore.net.ua». URL: <http://bookstore.net.ua/moreinfo.php?Bookid=9>.

14. Човган І. В. Перспективи глобалізації вищої освіти України / І.В. Човган // Наукові праці [Чорноморського держ. ун-ту ім. П. Могили]. Сер.: Політологія. 2011. Т. 162, Вип. 150. С. 88–91.

15. Higher Education Pedagogies ISSN: (Print) (Online) Journal homepage: <https://www.tandfonline.com/loi/rhep20>.